

УДК 378.011.3-051:91

Дудка Інна Геннадіївна

аспірант

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університету

імені Г.С. Сковороди, м. Переяслав-Хмельницький

kudrjashka_inna@mail.ru

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАКЛАСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ: ОБГРУНТУВАННЯ МОДЕЛІ

Анотація. У статті на основі виділених методологічних підходів, розроблено модель підготовки майбутніх вчителів географії до організації позакласної діяльності учнів, яка є комплексом взаємопов'язаних елементів педагогічного процесу, що забезпечують формування системи якостей, знань та вмінь, необхідних для успішного здійснення позакласної роботи. Охарактеризовано організаційно-методичні умови, що забезпечують підготовку майбутніх учителів географії до організації позакласної діяльності учнів. Створена модель містить сукупність завдань виконання яких сприятиме досягненню необхідного рівня готовності, а саме: характеристика сутності мотиваційного, змістового, процесуального компонентів позакласної роботи вчителя географії; визначення і реалізація змісту, форм і методів підготовки; досягнення високого рівня підготовки майбутніх учителів географії.

Ключові слова: позакласна діяльність; учні; позакласна робота учителя географії; викладання географії; підготовка вчителів географії; модель підготовки вчителів географії; готовність вчителя географії; спецкурси.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку географічної освіти виникає необхідність формування географічно освіченої особистості, здатної до активної діяльності в умовах сучасного суспільства, до набуття відповідних знань і умінь, до самоосвіти. Учитель сьогодні виступає не лише джерелом інформації, а й організатором, який направляє навчально-виховний процес. Тому вміння забезпечувати взаємодію з учнями, спілкуватися і керувати їх навчальною діяльністю під час уроку та за межами класу, стає однією із важливих професійно-педагогічних якостей у соціально-психологічній взаємодії учня і вчителя.

Однак серед прогалин у підготовці майбутніх учителів географії до організації позакласної діяльності учнів визначено такі: невміння правильно організувати власну роботу, знаходити ефективні форми і шляхи для підвищення рівня знань і методичної кваліфікації; недостатня обізнаність з системою краєзнавчої роботи; недостатнє знання способів обробки зібраних польових матеріалів [3, 4]. Таким

чином, за умови підвищення вимог до рівня та якості географічної освіти підростаючого покоління, з'являється потреба і в удосконаленні підготовки майбутніх учителів географії до організації позакласної діяльності учнів.

Аналіз актуальних досліджень. Питання підготовки вчителя досліджувалися вітчизняними психологами і педагогами (О.Абдуліною, А. Алексюком, Ю. Бабанським, А. Богуш, А. Бойко, І.Зязюном, Н. Кузьміною, С. Максименко, О. Мороз, Н. Ничкало, В. Сластьоніним, О. Пехотою, Т. Сущенко, І. Тимченко).

Теоретико-методичні аспекти організації різних видів позакласної роботи учнів з дисциплін природничого циклу вивчали: А. Бібик, А. Даринський, О. Гончар, Г. Глухова, Л. Душина, А. Захлебний, С. Коберник, М. Криловець, Н. Муніч, О. Нікішов, М. Ніконова, Л. Панчешникова, О. Половинкин, Г. Понурова, М. Семакін, В. Серебрій, В. Сиротенко, О. Топузов, Е. Чернихова.

Моделі підготовки майбутніх учителів географії до різноманітних видів педагогічної діяльності знайшли відображення у наукових дослідженнях М. Елькіна, С. Кирилюка, Г. Лисичарової, В. Саюк, О. Тімець, Ж. Федірко.

Метою написання статті є обґрунтування моделі підготовки майбутніх учителів географії до організації позакласної діяльності учнів.

Виклад основного матеріалу. Моделювання—непрямий, опосередкований метод наукового дослідження об'єктів пізнання (безпосереднє вивчення яких неможливе, ускладнене чи недоцільне), який ґрунтується на застосуванні моделі як засобу дослідження. Його суть полягає в заміщенні досліджуваного об'єкта іншим, спеціально для цього створеним. Під моделлю розуміють уявну або матеріально реалізовану систему, яка, відображуючи чи відтворюючи об'єкт дослідження, може замінити його таким чином, що сама стане джерелом інформації про об'єкт пізнання. [2, 310]

Теоретична і практична спрямованість нашого дослідження зумовили необхідність використання системного та особистісно-діяльнісного підходів, що стало методологічною основою для вивчення процесу підготовки майбутніх учителів географії до вказаного виду діяльності.

Системний підхід спрямований на дослідження структури процесу підготовки майбутнього учителя, взаємодії частин процесу на всіх рівнях, взаємозв'язку елементів процесу організації та їх цілісності. Відповідно, системний підхід дозволяє визначити структурні елементи моделі підготовки, здійснити їх аналіз, визначити систему принципів, розкрити зміст і обґрунтувати вибір дидактичного і методичного забезпечення процесу підготовки майбутнього учителя до організації позакласної діяльності учнів.

Особистісно-діяльнісний підхід визначає методологічні орієнтири організації методичного і дидактичного забезпечення освітнього процесу підготовки майбутнього вчителя як системи, що забезпечує професійно-особистісне становлення майбутнього вчителя та задовольняє його освітні потреби.

Таким чином, на основі виділених методологічних підходів було розроблено модель підготовки майбутніх учителів географії до організації позакласної діяльності учнів, яка є комплексом взаємопов'язаних елементів педагогічного процесу, що забезпечують формування системи якостей, знань та вмінь, необхідних для успішного здійснення позакласної роботи (рис. 1).

Важливим у процесі підготовки майбутнього вчителя географії є визначення мети, змісту, методів, форм навчання, очікуваних результатів та забезпечення відповідних педагогічних умов. О. Тімець зазначає, що підготовка до професійної діяльності передбачає оволодіння особистістю необхідними для успішного виконання дій знаннями, уміннями і навичками, а зміст підготовки об'єднує професійно-важливі якості особистості й соціально значущі мотиви [6].

Метою моделі є підготовка майбутніх учителів географії до організації позакласної діяльності учнів – цілеспрямоване та системне формування готовності до цього виду діяльності.

Створена модель містить сукупність завдань виконання яких сприятиме досягненню необхідного рівня готовності, а саме: характеристика сутності

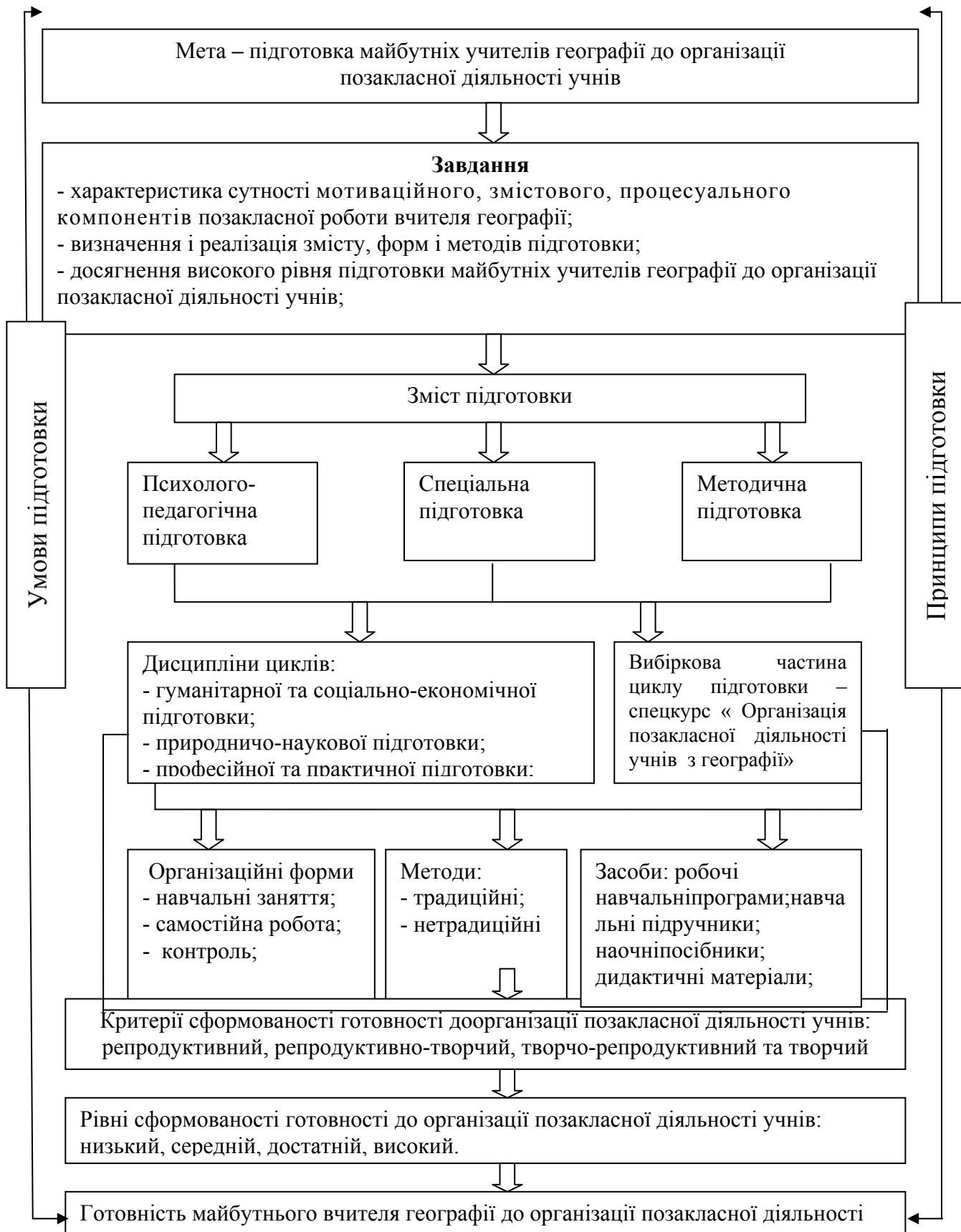

Рис. 1. Модель підготовки вчителя географії до організації позакласної діяльності учнів

мотиваційного, змістового, процесуального компонентів позакласної роботи вчителя географії; визначення і реалізація змісту, форм і методів підготовки; досягнення високого рівня підготовки майбутніх учителів географії до організації позакласної діяльності учнів.

Для реалізації окреслених завдань та ефективності процесу підготовки майбутніх учителів географії до організації позакласної діяльності учнів важливими є низка дидактичних принципів (тут ми спираємося на дослідження О. Тімець [7, 69-72], у якому розкриті принципи професійної підготовки вчителів географії та проектуємо їх на підготовку вчителів до організації позакласної діяльності учнів:

– принцип науковості, який передбачає використання сучасних досягнень науки, передового педагогічного досвіду та спрямування підготовки вчителя географії на оволодіння і впровадження у діяльність методів наукового пізнання, розвиток умінь доступно пояснювати сучасні проблеми розвитку географічних процесів, об'єктів і явищ та керівництво навчально-дослідницькою діяльністю учнів;

– принцип професійної спрямованості зумовлює спрямування професійної підготовки майбутнього вчителя на вивчення теоретико-методичних засад позакласної роботи з географії;

– принцип єдності теорії й практики з життям, тобто не лише оволодіння теоретичною інформацією та набуття умінь і навичок, а й поєднання теорії з практикою у процесі педагогічних та навчально-польових практик;

– принцип фундаментальності освіти, а саме застосування новітніх наукових фундаментальних досягнень у процесі підготовки майбутніх вчителів до організації позакласної діяльності учнів з географії;

– принцип міжпредметних зв'язків забезпечує інтеграцію наукових географічних знань з іншими науковими знаннями (фізика, біологія, хімія, екологія, література, історія.) та власне географічних;

Готовність майбутніх вчителів до позакласної роботи з географії, як і готовність до педагогічної діяльності, поєднує ті самі складові, однак наявні

специфічні елементи, які забезпечуватимуть здатність до організації позакласної діяльності учнів. У зв'язку з цим та в результаті аналізу структури готовності до педагогічної діяльності слід відмітити, що готовність до позакласної роботи з географії складається з мотиваційного, змістового та процесуального компонентів. Особливу роль у реалізації моделі підготовки майбутніх учителів географії до організації позакласної діяльності учнів відіграє процесуальний компонент готовності, оскільки забезпечує набуття навичок та розвиток умінь учителя географії визначати мету позакласної роботи, організовувати позакласну діяльність учнів, передбачати результат, формувати інтерес до участі у проведенні позакласних заходів, аналізувати результати власної позакласної роботи.

Комплексна організація навчальної діяльності; безперервність і систематичність вивчення педагогічної теорії та шкільної практики; взаємозв'язок теоретичного і практичного навчання, змісту, форм і методів навчання; організація самостійної та навчально-дослідницької роботи – організаційно-методичні умови, які забезпечать підготовку майбутніх учителів географії до організації позакласної діяльності учнів.

Відповідно до поставленої мети та завдань вирішується питання вибору триєдиного змісту підготовки. Психолого-педагогічна підготовка майбутнього фахівця відображає ступінь володіння знаннями з питань дидактики і методики навчання, виховання та прийомів навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, основних напрямів розвитку освіти, узагальнення та використання навчальної інформації; психології спілкування з учнями, що забезпечуються циклами психолого-педагогічних, соціально-економічних та гуманітарних дисциплін.

Спеціальна підготовка ґрунтується на базі отримання знань з методології та технології організації навчально-виховного процесу; сучасних загальнопедагогічних і методичних концепцій освіти; технологій використання передових комп'ютерних інформаційних ресурсів в навчально-виховному процесі та забезпечується через вивчення циклу навчальних дисциплін фахового спрямування.

Методична підготовка майбутніх вчителів географії забезпечується через

вивчення циклу навчальних дисциплін методичного спрямування та є основою отримання знань про методи, прийоми і засоби викладання навчального матеріалу; шляхи реалізації міжпредметних зв'язків, зміст і особливості викладу навчального матеріалу; прийоми і методи навчальної роботи у позакласній роботі; вимоги до планів, конспектів позакласних заходів.

З метою забезпечення продуктивної підготовки майбутніх учителів географії до організації позакласної діяльності учнів було розроблено спецкурс «Організація позакласної діяльності учнів з географії». Засвоєння майбутніми вчителями географії навчального матеріалу відбувається за таких форм організації навчального процесу як навчальні заняття, самостійна робота, контрольні заходи, де основними формами організації навчальних занять є лекції, лабораторні та практичні заняття. Методи навчання є способами досягнення поставленої навчальної мети та представляють систему послідовних і впорядкованих дій, які, за допомогою визначених засобів, спрямовані на організацію пізнавальної діяльності. До засобів навчання віднесено робочі навчальні програми; навчальні підручники; наочні посібники; дидактичні матеріали.

Передбачаються такі професійні вимоги до майбутніх вчителів географії: глибоке розуміння змісту, ролі, значення та особливостей позакласної роботи з географії у навчанні та вихованні учнів в середній загальноосвітній школі; досконале володіння методичними прийомами організації позакласної діяльності у різних класах; вільне орієнтування у основних етапах роботи вчителя з організації усіх видів позакласної діяльності з учнями; наявність системних знань про вимоги, які пред'являються до позакласної роботи.

Майбутній учитель географії повинен вміти методично вірно підбирати форми позакласної роботи з географії, які будуть найбільш ефективні в певних класах; самостійно розробляти конспекти позакласних заходів; володіти різними прийомами проведення позакласної роботи.

Результатом підготовки майбутніх учителів географії є рівні сформованості готовності до організації позакласної діяльності учнів – репродуктивний, репродуктивно-творчий, творчо-репродуктивний та творчий. За запропонованою

моделлю у майбутніх учителів географії повинно бути: удосконалення знань щодо теоретичних засад позакласної роботи; розвиток умінь щодо розробки позакласних заходів; значне піднесення рівня сформованості мотиваційного, змістового, процесуального компонентів готовності до організації позакласної діяльності учнів.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, відповідно моделі підготовки майбутніх учителів географії, формування готовності організовувати позакласну діяльність учнів відбувається під час засвоєння знань психолого-педагогічних, методичних, фахових дисциплін та методики навчання географії з наступним їх узагальненням та поглибленням у курсі «Організація позакласної діяльності учнів з географії», а також удосконалення під час педагогічних практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишневський О.І. Теоретичні основи педагогіки : [підруч. для студ. ВНЗ] / О. Вишневський, О. Кобрій, М. Чепіль. – Дрогобич : Відродження, 2001. – 424 с.
2. Гончаренко С. У. Методиканавчання і наукових досліджень у вищій школі / С. У. Гончаренко, П. М. Олійник, В. К. Федорченко, – К.: Вища шк., 2003. - 323 с.
3. Замковий В. П. Поради учителю географії / В. П. Замковий – К. : Радянська школа, 1962. – 179с.
4. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении / В. А. Кан-Калик – М.: Просвещение, 1987.– 190 с.
5. Краевский В.В.Методология педагогики: новый этап: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. — М.: Издательский центр «Академия», 2006. — 400 с.
6. Тімець О. В. Підготовка майбутніх учителів географії і біології до краєзнавчо-туристської роботи з учнями : автореф. канд. пед. наук : спец. 130004 Теорія і методика професійної освіти / О. В. Тімець. – К, 2001. – 31с.
7. Тімець О. В. Підготовка майбутніх учителів географії і біології до краєзнавчо-туристської роботи з учнями : дис. док. пед. наук : 13.00.04 / Тімець Оксана Володимирівна. – К, 2001. – 488с.

Рецензент

Розсоха А. П. – к. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2015

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ГЕОГРАФИИ К ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕКЛАССНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ: ОБОСНОВАНИЕ МОДЕЛИ

Дудка Инна Геннадьевна

аспирант

Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет

имени Г. С. Сковороды, г.Переяслав-Хмельницкий

kudrjashka_inna@mail.ru

Аннотация. В статье на основе выделенных методологических подходов, разработана модель подготовки будущих учителей географии к организации внеклассной деятельности учащихся, которая представляет собой комплекс взаимосвязанных элементов педагогического процесса, обеспечивающих формирование системы качеств, знаний и умений, необходимых для успешного осуществления внеклассной работы. Охарактеризованы организационно-методические условия, обеспечивающие подготовку будущих учителей географии к организации внеклассной деятельности учащихся. Созданная модель содержит совокупность задач, выполнение которых будет способствовать достижению необходимого уровня готовности, а именно: характеристика сущности мотивационного, содержательного, процессуального компонентов внеклассной работы учителя географии; определение и реализация содержания, форм и методов подготовки; достижение высокого уровня подготовки будущих учителей географии.

Ключевые слова: внеклассная деятельность; учащиеся; внеклассная работа учителя географии; преподавание географии; подготовка учителей географии; модель подготовки учителей географии; готовность учителя географии; спецкурсы.

THE PREPARATION OF FUTURE GEOGRAPHY TEACHERS TO THE ORGANIZATION OF AN OUTDOOR PUPILS' ACTIVITY: MODEL'S SUBSTANTIATION

Inna H.Dudka

Postgraduate

Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after H. S. Skovoroda,

Pereyaslav-Khmelnytskyi

kudrjashka_inna@mail.ru

Abstract. This article deals with the model of training of future teachers of geography to extra-curricular activities of pupils, which is a set of interrelated elements of communication that ensure the formation of a system of qualities, knowledge and skills. The organizational and methodological conditions that ensure the preparation of future teachers of geography to extra-curricular activities of students are characterised.

The model contains a set of tasks the implementation of which will contribute to achieving the required level of availability, namely: characterization of the nature of motivational, contextual, processual components of extracurricular activities of a geography teacher; identification and implementation of the content, forms and methods of preparation.

Readiness of the future geography teachers to extracurricular activities as well as willingness

to educational activities combines the same components, but some specific elements that provide the ability to extra-curricular activities of students exist. In this regard and due to the analysis of the structure of educational preparedness, it should be noted that the commitment to extracurricular activities on geography consists of motivation, content and process components. Special role in the implementation of the model of training of geography teachers to extra-curricular activities of students plays a processual component, since it provides the acquisition of skills and development of skills of geography teacher to determine the purpose of extracurricular activities, organize extracurricular activities of students, predict outcome, to form an interest in conducting extra-curricular activities, analyze the results of their own extracurricular activities.

According to the model of training of geography teachers, the formation of the readiness to organize extracurricular activities of students occurs during learning psycho-pedagogical, methodological, professional disciplines and methods of teaching geography with following generalization and deepening in the course «Organization of extracurricular activity for pupils'in geography» and improving while teaching practices.

Keywords: extracurricular activities; students; class work of a geography teacher; teaching geography; geography teacher training; teacher training model; geography teacher readiness; geography courses.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Vyshnevskiy O. I. Theoretical basis of pedagogy : [textbook for students of higher educational establishments] / O. Vyshnevskiy, O. Kobrii, M. Chepil. – Drohobych : Vidrozhennia, 2001. – 424 p. (in Ukrainian)
2. Honcharenko S. U. Techniques of teaching and scientific researches in higher educational establishments / S. U. Honcharenko, P. M. Oliinyk, V. K. Fedorchenko, – K.: Vyshcha shkola, 2003. – 323 p. (in Ukrainian)
3. Zamkovyi V. P. Advices to the geography teacher / V. P. Zamkovyi – K. : Radianska shkola, 1962. – 179 p. (in Ukrainian)
4. Kan-Kalik V. A. Advices to the teacher on pedagogical communication / V. A Kan-Kalik . – M. : Prosveshcheniie, 1987.– 190 p. (in Russian)
5. Kraevskij V. V. Pedagogical methodology: a new stage : textbook for students of higher educational establishments / V. V. Kraevskij, E. V. Berezhnova. — M.: Publishing centre «Akademiia», 2006. — 400 p. (in Russian)
6. Timets O. V. Training of future teachers of geography and biology for local lore and tourist work with pupils : thesis of a candidate of pedagogical sciences : the specialty 13.00.04 Theory and methods of professional education / O. V. Timets. – K., 2001. – 31 p. (in Ukrainian)
7. Timets O. V. Training of future teachers of geography and biology for local lore and tourist work with pupils : dissertation for the degree of a candidate of pedagogical sciences: 13.00.04 / Timets Oksana Volodymyrivna. – K., 2001. – 488 p. (in Ukrainian)